

mít styky s lidmi jiných století je skoro totéž jako cestovat. Je dobré vědět něco o mravech rozličných národů, abychom zdravěji posuzovali své, a abychom se nedomnívali, že všechno, co je proti našim zvykům, je směšné a nerozumné; což činí obyčejně ti, kteří nic neviděli. Věnujeme-li však příliš mnoho času cestování, stáváme se konečně cizinci ve vlastní zemi, a jsme-li příliš zvědaví na věci, jež se udály v minulých stoletích, zůstáváme zpravidla naprosto neznalí těch, které se dějí v tomto století. Nadto bajky představují jako možné mnohé příhody, které vůbec nejsou možné, a dokonce i historie nejvěrněji vyprávěné, i když nemění ani nezvětšují věci, aby je učinily hodnějšími čtení, aspoň vynechávají z nich skoro vždy nejšpatnější a nejneslavnější okolnosti, a proto zbytek jejich se nekryje se skutečností, a ti, kdož řídí své mravy příklady, vzatými z oněch historií, upadají do výstředností našich románových hrdinů a pojmají zámysly, které přesahují jejich vlastní síly.

Velice jsem si vážil výmluvnosti a byl jsem přímo zamilován do poezie; avšak měl jsem za to, že ta i ona jsou spíše dary ducha než ovoce studia. Ti, kteří mají nejsilnější úsudek a kteří nejlépe dovedou spořádat své myšlenky, aby je učinili jasnými a srozumitelnými, vždy nejlépe mohou přesvědčit o tom, co navrhnou, i kdyby mluvili jazykem nevzdělanců a nikdy se neučili rétorice; a ti, kteří mají nejpečlivější nápady a kteří je dovedou vyjádřit nejodborněji a nejpůsobivěji, byli by nejlepšími poety, i kdyby neznali pravidla poetiky.

Zvláště jsem si liboval v matematice pro jistotu a zřejmost jejích závěrů, avšak neznal jsem posud její pravé užití, a domnívaje se, že prospívá toliko uměním mechanickým,⁹ divil jsem se, že při jejím tak pevném a trvanlivém základu nic vyššího se na ní nevystavělo. A zase naopak jsem srovnával spisy starých pohanů, pojednávajíc o mravech, s velmi nádhernými a skvělými paláci, jež byly vystavěny jen na písku a na bahně: pozvedají ctnosti velmi vysoko, líčíce je jako nejvzácnější ze všech věcí na světě, avšak neučí znát je dostatečně, a často to, co nazývají tak krásným jménem, je toliko necitelnost nebo pycha nebo zoufalství nebo otcovražda.¹⁰

Ctil jsem naši teologii a činil jsem si nárok na dosažení nebe jako kdokoli jiný; avšak doveděv se zcela bezpečně, že cesta tam je stejně otevřena nejnevědomějším jako nejučenějším, a že zjevené pravdy,

jež tam vedou, jsou nad náš rozum, nebyl bych se odvážil podrobit je slaboduchému svému uvažování, a měl jsem za to, že k tomu, aby byly zkoumány s úspěchem, je nutno mít nějaké zvláštní přispění nebes a být víc než člověkem.

Nic neřeknu o filozofii¹¹ než to, že vida, jak při všem pěstování nejznamenitějšími duchy, jací žili od mnohých staletí, přece není v ní ještě ani jediné věci, o níž by se nedisputovalo, jež by tedy nebyla pochybná, nebyl jsem tak domýšlivý, abych doufal, že se mi v ní povede lépe než jiným; a že vida, kolik v ní může být o téže věci různých mínění, zastávaných učenci, když přece jen jediné může být pravdivé, považoval jsem takřka za klamné všechno, co bylo toliko pravděpodobné.

Co se pak týče ostatních věd, pokud si vypůjčují své principy z filozofie, soudil jsem, že nebylo možné vystavět nic zajištěného na základech tak málo pevných; a ani pocta, ani užitek, jež tyto vědy slibují, nedokázaly, aby mne zvábila naučit se jim: neboť jsem se necítil, Bohu díky, nucen činit z vědy řemeslo, abych jím zlepšil stav svého majetku; a ačkoli jsem se nevydával za člověka, který pohrdá slávou jako kynik¹², přesto jsem velmi málo dbal slávy, neboť sem nikterak nedoufal, že bych jí mohl dosíci jinak než nezaslouženě. A konečně, co se týče špatných doktrín, domníval jsem se, že již dostatečně znám jejich cenu, abych se nedal oklamat ani sliby alchymistovými, ani předpověďmi astrologovými, ani podvody magikovými, ani umělostkami a chvástáním těch, kteří se vydávají za obznanější, nežli jsou.

Proto, jakmile mi věk dovolil odejít z područí preceptorů, opustil jsem docela studium;¹³ a rozhodnuv se, že nebudu hledat jiné vědy než tu, jež by se dala nalézt ve mně samém nebo ve velké knize světa, použil jsem zbytku své mladosti k tomu, abych cestoval, abych viděl dvory a armády, abych se stýkal s lidmi různých povah a postavení, abych získal rozličné zkušenosti, abych sám sebe vyzkoušel v situacích, jež mi osud nabízel, a abych všude o věcech se naskytujících činil takové úvahy, abych z nich mohl mít nějaký užitek. Neboť se mi zdálo, že mohu najít mnohem více pravdy v úvahách, jež činí každý o událostech, na nichž mu záleží a jejichž rozuzlení ho nutně brzy potom potrestá, usuzoval-li špatně, než v úvahách, které koná učenec ve své